

ULOGA POSLOVNIH BANAKA NA FINANCIJSKOM TRŽIŠTU

Jakirović, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:154288>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-16**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

ULOGA POSLOVNIH BANAKA NA
FINANCIJSKOM TRŽIŠTU

Mentor:
prof.dr.sc. Reić Zlatan

Student:
Petra Jakirović

Split, rujan, 2019.

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
1.1.	Predmet i cilj rada	1
1.3.	Struktura rada	1
2.	KARAKTERISTIKE BANARSKOG POSLOVANJA.....	2
2.1.	Definicija banke izvedena iz bankarskih teorija	2
2.2.	Karakteristike bankarskog poslovanja	3
2.3.	Vrste banaka.....	3
2.4.	Bankarski poslovi i profitna orijentiranost banaka.....	6
2.5.	Razvoj bankarstva u Republici Hrvatskoj.....	9
3.	REGULATORNI OKVIR POSLOVANJA BANAKA	13
3.1.	Sustav nadzora i kontrole poslovnih banaka u Republici Hrvatskoj.....	14
3.2.	Zakon o kreditnim institucijama	16
4.	BANKARSKI SEKTOR REPUBLIKE HRVATSKE.....	18
4.1.	Struktura bankarskog sektora u Republici Hrvatskoj.....	18
4.2.	Vodeće poslovne banke u Republici Hrvatskoj	20
4.2.1.	Zagrebačka banka	20
4.2.2.	Privredna banka Zagreb.....	21
4.3.	Bankovni krediti.....	22
4.4.	Stambeni krediti	24
5.	FINANCIJSKA TRŽIŠTA U REPUBLICI HRVATSKOJ	25
5.1.	Tržište novca Zagreb	26
5.2.	Faze prilagodbe u Republici Hrvatskoj.....	26
5.3.	Sustav SETT.....	28
6.	TRŽIŠTE KAPITALA U REPUBLICI HRVATSKOJ	29
6.1.	Zagrebačka burza	29
6.2.	Uloga banaka u financijskom sustavu Republike Hrvatske	30
6.3.	Neravnoteža u alokaciji bankovnih kredita	30
6.4.	Neravnoteža kamatnih stopa na domaćem i inozemnom tržištu	31
6.5.	Neravnoteža u izloženosti valutnom riziku	32
6.6.	Nelikvidnost realnog sektora u odnosu na bankovni sektor	33

6.7. Tržišna i finansijska disciplina, upravljanje rizicima i makroekonomske neravnoteže	33
7. ZAKLJUČAK	35
LITERATURA	36
POPIS ILUSTRACIJA	37
SAŽETAK	38
SUMMARY	38

1. UVOD

1.1.Predmet i cilj rada

Svrha ovog rada je pružiti uvid u bankarski sektor Republike Hrvatske i njegove specifičnosti i način funkcioniranja s posebnim naglaskom na izuzetnu važnost koju ima na cjelokupno gospodarstvo zemlje, a time i na sve ostale aspekte funkcioniranje društva.

1.2.Izvori podataka i metode prikupljanja

Podaci prikazani u radu dobiveni su iz sekundarnih izvora pomoću metode analize sadržaja različitih članaka u časopisima, stručnih članaka, zbornika radova te verificiranih online izvora.

1.3.Struktura rada

Rad je podijeljen na sedam poglavlja. U uvodnom se dijelu uvodi u cjelokupnu problematiku obrađenu u radu te način prikupljanja i obrade podataka. U drugom se poglavlju navode temeljne karakteristike bankarskog poslovanja, dok se u trećem poglavlju navodi regulatorni okvir bankarskog poslovanja. Četvrto poglavlje govori o bankarskom sektoru u Republici Hrvatskoj, njegovoj strukturi te o vodećim poslovnim bankama na području Republike Hrvatske. Peto i šesto poglavlje objašnjavaju utjecaj poslovanja poslovnih banaka na financijska tržišta te na tržište kapitala. Zaključno poglavlje predstavlja sintezu podataka iznesenih u radu.

2. KARAKTERISTIKE BANARSKOG POSLOVANJA

2.1. Definicija banke izvedena iz bankarskih teorija

Iz dostupnih se izvora zaključuje kako u literaturi postoje tri bankarske teorije koje promatraju ulogu i aktivnost banke iz različitih perspektiva, ali općeprihvaćena teorija je teorija financijskog posredovanja prema kojoj se banka definira kao institucija čiji je glavni cilj prikupljanje depozita od onih s viškom sredstava i plasman istih, odnosno njihova alokacija na one subjekte s nedostatkom sredstava. Prilikom obavljanja tih poslova banka profitira od razlike između aktivne i pasivne kamatne stope.¹

Sljedeća, u jednakoj mjeri zastupljena teorija je teorija obvezne pričuve prema kojoj je cjelokupni bankarski sustav u biti kreator novca, a takva definicija banke proizlazi iz činjenice da banka istodobno plasirajući sredstva iz aktive na razini bankarskog sustava doznajuje sredstva na stranu pasive. Na taj način, promatrajući razinu sustava, moguće je dodatno plasirati sredstva, ali u iznosu umanjenom za određeni iznos obvezne pričuve. Sukladno tome, bankovni sustav tu teoriju smatra sustavom koji generira sredstva uzimajući u obzir učinak kreditnih multiplikatora. Kao i teorija financijskog posredovanja, i ova teorija polazi od pretpostavke da u obvezama postoje izvori sredstava za realizaciju raspodjele sredstava.²

Posljednja, u velikoj mjeri odbačena teorija je teorija kreiranja duga prema kojoj svaka banka prilikom plasiranja sredstava stvara sredstva za koja ne bi trebalo biti izvora sredstava u pasivi. Teorija kreiranja duga razvila se na početku dvadesetog stoljeća, kada je u Sjedinjenim Američkim Državama većina transakcija bila bezgotovinska. Danas je globalno većina transakcija bezgotovinska.³

U proteklih dvadeset godina bankarski sustav u Republici Hrvatskoj doživio je brojne promjene, prije svega promjene u pravnim propisima, promjene u karakteristikama i opsegu poslovanja klijenta, promijenjeno tržište i mnoge druge, ali unatoč navedenim promjenama, temeljni bankarski posao ostao je isti. Banke nastavljaju poslovati sa svojim klijentima poštujući principe uzajamnog povjerenja, gradeći međusobni odnos čiji je cilj postići zajednički razvoj i prosperitet.

¹Werner, R. A. (2015) A lost century in economics: Three theories of banking and the conclusive evidence., *International Review of Financial Analysis*, 46(1): 361-379. , str. 372.

²Ibid., str. 372.

³Ibid., str. 372.

Kada se bankarstvo promatra isključivo iz ekonomske perspektive, njegova uloga je neizbježna, a stanje gospodarstva se jasno odražava u poslovanju banaka koje nikada nisu bile brže, dinamičnije i podložnije promjenama nego danas, u vremena globalizacije i informatizacije društva. U takvim okolnostima bankari moraju kontinuirano poboljšavati i implementirati nove tehnike i koristiti ih u klasičnom bankarstvu, a istodobno znati cjelokupne poslovne procese koji se odvijaju u banci i u njenom okruženju.

Banka je profitabilna organizacija čija je primarna djelatnost pružanje financijskih usluga. Tradicionalne bankarske usluge svodi se na primanje depozita, koji su izvor sredstava, izdavanje kredita iz depozita i pružanje novčanih transakcija. Banke nude različite proizvode koji su usmjereni na poduzeća, stanovništvo ili državu.⁴

2.2. Karakteristike bankarskog poslovanja

Neizbježno obilježje bankarskog poslovanja je transformacija sredstava pri čemu banka transformira kratkoročne depozite u dugoročnu imovinu. Druga važna značajka bankarskog poslovanja je procjena kreditnog tržišta, što pokazuje da se banka pojavljuje kao procjenitelj kreditnog rizika u ime deponenta čija sredstva plasiraju. Nadalje, depozitni potencijal banke transformira se na temelju depozita velikog broja deponentata, a raspoloživi potencijal se daje u obliku zajmova brojnim korisnicima.

Banka je skup aktive i pasive koje uključuju različite financijske instrumente koji uključuju kamatnu stopu, ročnost i pokrivenost. Iz bilance je jasno koji posao obavlja pojedinačna banka, a ovisno o izvedbi, ti se podaci mogu vidjeti u računu dobiti i gubitka. Isto tako, iz temeljnih financijskih izvještaja jasno je vidljiv razlog osnivanja banke, što je dobit. Da bi banka ostvarila dobit, ona mora plasirati novac, a preduvjet za takav plasman je naplata depozita. Svrha osnivanja banke je dobit. Uprava stvara poslovnu politiku banke. Stanje na tržištu, ponuda i veličina banke utječu na poslovnu politiku banke.⁵

2.3. Vrste banaka

Financijski sustav zemlje sastoji se od valute, platnog sustava, financijskih tržišta, financijskih institucija i institucija koje reguliraju i nadziru njihov rad. U Republici Hrvatskoj dominantan položaj u financijskom sustavu zauzimaju poslovne banke, čiji rad regulira i nadzire središnja

⁴Moj-bankar.hr (2019) Kazalo B-Banka. Dostupno na: <http://www.moj-bankar.hr/Kazalo/B/Banka> (25.4.2019.)

⁵Gregurek, M. i Vidaković N. (2011) Bankarsko poslovanje, Zagreb: RriF, str. 190.

banka - Hrvatska narodna banka (HNB). Poslovne su banke najaktivnije financijske institucije, kako u platnom sustavu, tako i na sva tri financijska tržišta; tržišta novca, deviza i kapitala.⁶

Na početku poslovanja banke su prikupljale sredstva iz kojih su imali višak sredstava i isplatili ih onima koji nemaju sredstava, onima kojima je nedostajalo sredstava, zbog činjenice da su banke izvršavale funkciju alokacije i zahtjevi klijenata nisu bili sofisticirani, prve banke bile su univerzalne, odnosno mogle su zadovoljiti sve financijske potrebe klijenata.⁷ Kako se razvijalo financijsko tržište i zahvaljujući povijesnim kretanjima postupno su se razvili i drugi oblici banaka.

Depozitno-kreditne banke nazivaju se i komercijalnim bankama. Od samog nazivljaiščitavaju se njihove značajke i funkcije. To su banke koje posuđuju kredite gospodarstvu i stanovništvu. Osnova ove aktivnosti su kratkoročni depoziti iz svih izvora. Odobravanjem kredita ove banke, povećavaju novčanu masu. Taj se fenomen obično naziva sekundarnim novčanim tržištem, koje ima značajan utjecaj na robne novčane odnose, stabilnost tečaja nacionalne valute, a time i cjelokupni gospodarski sustav zemlje. Stoga je poštivanje načela i načela bankarskog poslovanja za svaku banku, ali i za bankarski sustav u cjelini, imperativ. Mjere kreditne i monetarne politike koje provodi središnja banka čine okvir djelovanja tih banaka. Osim toga, središnja banka surađuje s tim bankama na temelju njihovih kompetencija i na kraju usmjerava i kontrolira njihov rad.⁸

Investicijsko bankarstvo je specifična podgrana bankarstva koja povezuje tržište kapitala i potencijalne sudionike na tržištu kapitala. Uloga banke u tom procesu je dvojaka: izdavačka i posrednička. Banka na taj način sudjeluje u primarnom izdavanju financijskih instrumenata, tj. omogućuje stvaranje i izdavanje financijskih instrumenata tržištima kapitala. Isto tako, banka omogućava svojim klijentima, putem brokerskih poslova, pristup sekundarnom tržištu kapitala. Banka, koja u svom poslovanju uključuje investicijsko bankarstvo, prvenstveno obavlja posredničku uslugu. Posredovanje banke znači da se banka pojavljuje kao agent ili kao izvršitelj treće strane. U ovom slučaju, banka sudjeluje u investicijskom bankarstvu, ali ne za sebe već za treću stranu.

⁶Hnb.hr (2014) Financijski sustav Republike Hrvatske. Dostupno na: http://www.hnb.hr/financijska_stabilnost/hfinancijka_sustav-1.htm (16.4.2019.)

⁷Gregurek, M. i Vidaković N. Op. cit., str. 537

⁸Moj-bankar.hr (2019) Komercijalne banke. Dostupno na: <http://www.moj-bankar.hr/Kazalo/K/Komercijalne-banke> (26.4.2019.)

Dvije su posredničke funkcije investicijskog bankarstva⁹:

- raspodjela imovine imateljima financijskih instrumenata usklađivanjem vrijednosti / rizika / prinosa / likvidnosti koje se dodaju financijskoj imovini na temelju usklađivanja s realnom imovinom
- izravno povezivanje putem financijskog tržišta štednje i banaka onima koji žele uložiti dodatna sredstva.

Banka može i svojim vlastitim sredstvima sudjelovati u ovoj funkciji, a ne samo posrednik.

Postoje brojne varijacije u financijskim instrumentima, ali dva osnovna instrumenta su dionice koje predstavljaju obvezu poduzeća prema kapitalu ili obvezu poduzeća prema vlasniku; i dužnički instrumente odnosno obveznice koje predstavljaju financijske obveze društva prema vlasnicima tih dužničkih instrumenata. Banka svojim klijentima omogućuje trgovinu financijskim instrumentima; tako je putem banke moguće klijentu kupiti ili prodati neki financijski instrument. Riječ je o procesu trgovanja na sekundarnom tržištu. Sekundarno tržište nije ništa do jasno definiranog mjesta gdje se izmjenjuje vlasništvo. Cijene dionica i obveznica nemaju utjecaja na život sudionika u gospodarstvu, već samo odražavaju postojeće ili očekivano stanje gospodarstva. Ako je gospodarstvo dobro, stabilno, raste i razvija se, tržište dionica će rasti. Ako gospodarstvo nije dobro, nezaposlenost raste, realni rast je negativan ili su očekivanja loša, svi ti pokazatelji također će se pokazati na tržištu dionica.

Već u ranoj povijesti bankarstva poznata je bankarska specijalizacija. Specijalizacija često donosi izuzetne prednosti u odnosu na konkurenciju. Organiziranjem bankarskog poslovanja na principima specijalizacije omogućuje bankama¹⁰:

- potpunije i detaljnije sagledavanje potreba svojih klijenata
- minimiziranje rizika u poslovnim odnosima
- kvalitetnije osiguranje izvora sredstava preko suradnje sa sličnim bankama iz inozemstva neovisno o obliku te suradnje
- adekvatnu kadrovsku ekipiranost.

⁹Gregurek, M. i Vidaković N., Op. cit., str. 537.

¹⁰Moj-bankar.hr (2019) Specijalizirane banke. Dostupno na: <http://www.moj-bankar.hr/Kazalo/S/Specijalizirane-banke> (26.4.2019.)

2.4. Bankarski poslovi i profitna orijentiranost banaka

Poslovi u bankarstvu vrlo su složeni i nisu ograničeni na prikupljanje depozita i zajmova te se mogu promatrati s više perspektiva. Ipak, opće je prihvaćeno da se podjela bankovnih poslova temelji na bilančno-analitičkoj značajki prema kojoj se bankarske aktivnosti dijele na¹¹:

- neutralne, indiferentne ili komisijske bankarske poslove
- aktivne ili kreditne bankarske poslove
- pasivne ili mobilizacijske bankarske poslove
- vlastite bankarske poslove.

Klasičan primjer neutralnog bankarstva jest razmjena valuta i pružanje platnih usluga. S obzirom na dominantnu ulogu, banke ostvaruju značajniji poslovni prihod na temelju naknada za rukovanje računima i naknada za izvršene transakcije. Ipak, osnovni posao svake banke je prikupljanje depozita i plasiranje kredita, a naplata depozita predstavlja pasivni posao banke dok je kreditiranje aktivno poslovanje. Zbog deregulacije zakonske regulative, banke sve više prikupljaju sredstva za trgovanje vrijednosnim papirima na tržištu kapitala, što je primjer vlastitog bankarskog poslovanja. Budući da je profitabilnost temeljni i često jedini cilj svakog poduzeća koje djeluje u kapitalističkom ekonomskom planiranju, niti jedna banka nije iznimka, pa se bankovno poslovanje često gleda s gledišta profitabilnosti. Kamatna, nematerijalna i mješovita djelatnost razlikuju se prema kriterijima profitabilnosti.¹²

Bankovne kartice za koje njihovi vlasnici plaćaju naknadu, a zatim plaćaju kamatu za obročnu otplatu, primjer su bankarskog proizvoda koji je kategoriziran kao mješovito poslovanje. Unatoč tome, postoji i općeprihvaćeno stajalište da banke ne bi trebale biti poduzeća čija je primarna svrha profit i vlastiti interes. Međutim, činjenica je da su banke poduzeća koje su dioničari, kao i svi drugi investitori, glavni cilj svakog investitora da postigne što veći povrat. Iz tog razloga, uprava banaka, koja je odgovorna dioničarima, nastoji maksimizirati profit i minimizirati rizik. Za optimalno poslovanje na zadovoljstvo klijenata i dioničara, osnovni ciljevi banke su optimalno ulaganje sredstava, uzimajući u obzir povrat i rizik, te maksimalno smanjenje troškova regulacije, što znači minimiziranje štete i maksimiziranje koristi od istih.¹³

¹¹Loc.cit.

¹²Loc. cit.

¹³Svedrović M. (2005) Bankarska tajna i njena normativna ograničenja prema ZUSKOK-u. U: Miladin P. (1999) Bankarska tajna i bankarsko obavještanje, str. 17.

Nadalje, iz dostupnih izvora jasno je da većina autora pripisuje podjelu poslova banaka balansno-analitičkoj značajci, budući da su smatrali da ova podjela najbolje određuje bankarske poslove i, osim toga, podjela je vrlo prikladna jer se primjenjuje na početne faze razvoja bankarstva, kao i najsvremenijeg bankarskog poslovanja. Osnovni kriterij za razlikovanje bankovnih transakcija je uloga banke u određenom poslu, tako da se banka može pojaviti kao zajmoprimac, zajmodavac, agent, obavljati vlastiti posao ili obavljati administrativne kontrolne zadatke. Iz navedenog slijedi da je bankarsko poslovanje prema bilančno-analitičkom kriteriju podijeljeno na:

- pasivne,
- aktivne,
- posredničke,
- vlastite,
- upravno-kontrolne.¹⁴

Pasivne bankarske aktivnosti u literaturi se nazivaju i izvorima sredstava i kao takve predstavljaju najvažniju bankarsku aktivnost. Općenito govoreći, podjela bankovnih poslova na bilančno-analitičkoj razini izvršena je ovisno o bilančnoj poziciji pojedinog bankarskog poslovanja, ovisno o tome je li prisutna u određenoj transakciji kao zajmoprimac ili zajmodavac ili kao čisti posrednik. Ako se pojavljuje kao čisti posrednik, tada se transakcija bilježi samo u bankovnom računovodstvu bez utjecaja na transakciju.

Podjela bankarskih poslova na bilančno-analitičku značajku najstariji je i najreprezentativniji način poslovanja, a transakcije su karakterizirane i označene kao:

1. Neutralni, indiferentni ili komisijski bankarski poslovi,
2. Aktivni ili kreditni bankarski poslovi,
3. Pasivni ili mobilizacijski bankarski poslovi,
4. Vlastiti bankarski poslovi.

Neutralni poslovi ujedno su i najbrojniji bankovni poslovi, a među njima najčešće se javljaju poslovi platnog prometa, mjenjački poslovi te različiti komisijski i mandatni poslovi.¹⁵

U pasivne poslove, osim nabrojanih ubrajaju se i poslovi¹⁶:

¹⁴Matić, B. i Srb, V. (2000) Bankarstvo. Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku., str. 34.

¹⁵Gregurek, M. i Vidaković N., Op. cit., str. 20.

¹⁶Ibid., str. 20-21.

- primanje uloga na viđenje,
- primanje depozita,
- izdavanje obveznica te drugih vrijednosnih papira,
- reeskontiranje mjenica,
- primanje kredita od drugih banaka,
- ostali poslovi koji po svom karakteru spadaju u poslovne bankarske poslove.

Pasivne bankovne transakcije odnose se na naplatu gotovine, depozita u najširem smislu bez obzira na vlasničku strukturu istih, potraživanja prema središnjoj banci, kreditnu aktivnost poslovnih banaka budući da depoziti čine osnovu za odobravanje kredita, likvidnost novčanih sredstava zbog izvanrednog značaja njihove ročne strukture.¹⁷

Daljnji je podjela pasivnih poslova na kratkoročne i dugoročne. Dakle, kratkoročne pasivne bankarske aktivnosti su i stvaranje novca, tj. novčanica i kovinskog novca, od strane središnje banke, što je suština osnove monetarne kreditne aktivnosti. Dakle, moguće je zaključiti da je kod primarne emisije novca primitak depozita također od najveće važnosti za bankarski sustav jer se ta sredstva koriste za odobravanje kredita, a nazivaju se sekundarni novčani promet. Prikupljanje štednih uloga smatra se značajnim pasivnim bankarskim poslom, upravo zbog broja investitora, štediša i kamatnih stopa na štednju.

Zaduživanje kod banaka također je uključeno u pasivno bankarstvo jer na taj način banke povećavaju svoj kreditni potencijal. Banke su obično zadužene središnjoj banci ili poslovnim bankama.

Dugoročno pasivno bankarstvo je vrsta bankarskog poslovanja koja se provodi zbog niže razine likvidnosti, a uspjeh posla može utjecati i na investicije i na ukupni gospodarski rast. To uključuje oročene depozite, izdavanje dionica i obveznica.

Aktivni bankarski poslovi su oni poslovi u kojima se banka pojavljuje u ulozi vjerovnika a također su i povijesno najstarija vrsta bankarskih poslova u koje ubrajamo:

- davanje kredita,
- diskontni posao ili davanje kredita na temelju mjenica, odnosno eskontno kreditiranje,
- lombard vrijednosnih papira i druge vrste lombarda,
- akreditivi raznih vrsta,

¹⁷Matić, B. i Srb, V., Op. cit., str. 36

- rambursno, negacijsko i vinkulacijsko kreditiranje,
- dugoročni krediti na temelju hipoteka,
- konorcijski i osnivački poslovi,
- akceptacijsko i avalno kreditiranje,
- drugi bankarski poslovi koji po svom karakteru spadaju u srodne aktivne bankarske poslove.

Posrednički bankarski poslovi još su uvijek od najveće važnosti i funkcioniranje moderne ekonomije bilo bi nemoguće i bez tih poslova. Banka kao specijalizirana institucija, zahvaljujući svojim funkcijama i poslovnim načelima, omogućuje i osigurava brzinu i učinkovitost financijskog poslovanja svih subjekata. Na taj su način ti poslovi usko povezani s aktivnim i pasivnim bankarskim transakcijama te su međusobno isprepleteni. Kvaliteta, pravovremenost i sigurnost poslovanja posredovanja ovisi o ukupnom financijskom, a kroz njega i gospodarskom sustavu zemlje.¹⁸

Iz navedenog je jasno da je posredovanje u platnim transakcijama jedna od posredničkih bankovnih aktivnosti. Kada se taj promet prenosi preko banaka, to je platna transakcija preko banke koja se naziva neutralan posao. Bezgotovinska platna transakcija tipična je za izostanak gotovinskih plaćanja. U slučaju bezgotovinskog platnog prometa, lako je otpisati dugove i koristiti različite instrumente platnog prometa.

2.5.Razvoj bankarstva u Republici Hrvatskoj

Zbog specifičnog državnog statusa zemlje, hrvatski bankarski sustav kroz povijest je obilježen brojnim specifičnostima. Tako je praktički do 1990. njezina državnost bila sastavnica drugih država s manje ili više zastupljenom autonomijom. Takva situacija ostavila je velik trag u domaćem bankarstvu. Osim toga, takva je situacija zahtijevala brze promjene od strane hrvatskih bankara kako bi se promijenili i prilagodili hrvatskim interesima i specifičnostima. Dovoljno je spomenuti osnivanje predstavništva *Centra za financijske institucije iz Budimpešte u Zagrebu 1916. godine.*

Sličnih primjera i nastojanja osamostaljenja i postizanja višeg stupnja samostalnosti bankarskog sustava zabilježeno je i u najnovijoj bankarskoj povijesti Hrvatske. Bankarski sustav razvija se na području današnje Hrvatske u prvoj polovici 19. stoljeća. To je vrijeme

¹⁸Ibid., str. 55.

razvoja kapitalizma i začetka prvih financijskih institucija u našim krajevima. Prije institucionalnog organiziranja bankarstva na područjima Hrvatske kreditnim poslovima su se bavila vlastela, crkva i pojedinci. U Dubrovačkoj Republici osnovan je 1671. založni Zavod, preteča današnje banke.

Primat hrvatskog bankarstva nosi Prva hrvatska štedionica, osnovana 1846. godine u Zagrebu. Vremenom je skromna štedionica osnovana s hrvatskim kapitalom postala jedna od najznačajnijih i najvećih banaka svoga vremena, ne samo u Hrvatskoj. Od tih prvih i najznačajnijih banaka valja spomenuti: pravu vjernost Banci kopnene vlade (1859. Zagreb), Hrvatskoj banci za izopćenje (1868.), Hrvatskoj hipotekarnoj banci d.d. (1892), Hrvatska poljoprivredna banka d.d. (1902), Prva hrvatska obrtnička banka d.d. (1906), Hrvatska generalna kreditna banka d.d. (1913), Osječko štedionicu d.d. (1867), Varaždinska štedionica d.d. (1868), Čakovečka štedionica d.d. (1871), Bjelovarska štedionica d.d. (1872), Štedionica Virovitica d.d. (1872), Dionica Štedionice u Križevcima (1872).

Od značajnijih banaka treba navesti i Zemljišno vjeresijski zavod Kraljevine Dalmacije koji je osnovan 1892. godine.

Razvoj bankarstva bio je rezultat gospodarskih kretanja onoga vremena tako da ga karakterizira:

- izuzetno velika rascjepkanost,
- veliki broj malih privatnih banaka (niska koncentracija kapitala),
- odsutnost specijalizacije u bankarskim poslovima.

Od Prvog svjetskog rata u Hrvatskoj djeluje 178 banaka. Većina tih banaka ne poštuje osnovna bankarska načela u svom poslovanju, tako da bi izbijanjem svjetske ekonomske krize 1929.-1932. velik broj tih banaka doživio stečaj, likvidaciju ili spajanje s drugim bankama. Takvi gubici rezultiraju promjenom vlasničke strukture i sve više banaka prelazi u državno vlasništvo ili postaju u državnom vlasništvu, što je opća tendencija tog razdoblja (državni kapitalizam).

U cijelom ovom razdoblju od pojave prvih banaka do danas, na području Hrvatske djelovalo je i niz stranih banaka, njihovih podružnica, štedionica i kreditnih zadruga.

U razvoju bankarstva u Hrvatskoj, veoma važno mjesto zauzima Poštanska štedionica (Poštansko-čekovni zavod osnovan u Zagrebu 1920.g.) koji je značajno mjesto za

obavljanje gotovinskog i bezgotovinskog platnog prometa. Uloga poštanske štedionice proizlazi iz velikog broja dislociranih podružnica i službi pa prema tomu i dostupnosti usluga, koje je pružala velikom broju korisnika.

Tijekom NDH Hrvatska je Hrvatska udružena banka, d.d. kao najjača poslovna banka. Kao hrvatsku specifičnost treba spomenuti ulogu Zagrebačke burze (utemeljene 1918.), koja je tijekom Drugog svjetskog rata izvršila značajne financijske transakcije (gotovo sve klirinške transakcije s Njemačkom, a dijelom is Italijom).

Tijekom Drugog svjetskog rata partizanska izvršna vlast (ZAVNOH 1943. godine) uređuje financijska pitanja na teritoriju pod svojom kontrolom raspisivanjem dva javna *zajma* (Zakon narodnog oslobođenja) i emisijom obveznica (2 serije).

Sveobuhvatno bankarstvo u socijalizmu postaje temeljni instrument za ostvarivanje društvenih ciljeva društvenih ciljeva države. Socijalistički bankarski sustav u osnovi se temelji na osnovama bankarstva iz prethodnog razdoblja, prilagođenom potrebama socijalizma.

Hrvatski bankarski sustav dio je jedinstvenog bankarskog sustava državne zajednice u kojem je Hrvatska u fazi razvoja faze organiziranja po teritorijalnom načelu federalne, republičke i lokalne banke (tzv. Komunalne banke i štedionice) kroz apsolutnu koncentraciju bankarskog sustava u središnjim bankama na decentralizaciju i uspostavu multinancijskog sustava (osnivanje komercijalnih banaka specijaliziranih za federalne i teritorijalne poslovne banke bilo je republički ili komunalni karakter i značaj).

Slijedi jasnije pozicioniranje kratkoročnog kreditiranja i financiranja ulaganja u smislu uspostave bankarskog sustava koji će odgovoriti na ove postavke. Sljedeća faza organizacije bankarskog sustava ide u smjeru pokušaja koncentriranja financijskih sredstava, ubrzanja njihovog prometa i odgovarajuće organizacijske forme. Tako se bankarski sektor reorganizira u banke, specijalizirane financijske institucije i štedno-kreditne organizacije.

Posebna uloga u bankarskom sustavu socijalizma bila je i Služba društvenogknjigovodstva (SDK) osnovana 1959. godine sa stvaranjem socijalnogknjigovodstva, kontrole, statističke obrade i protoka novčanih tijekova.

Osnovne značajke bankarskog sustava u socijalizmu:

- česte promjene bankarskog sustava koji nikada u konačnici, a neke već i pri svome uvođenju, nisu dale gospodarske učinke,
- netržišnost bankarskog sustava,
- neučinkovitost, koja pretežno proistječe iz netržišnog koncepta,
- neučinkovitost gospodarskog sustava, neposredno se odražavalo na bankarski,
- gotovo nikakva samostalnost poslovnih banaka u odnosu na središnju banku (pa prema tome u odnosu na političku vlast),
- samostalnost poslovnih banaka je bila ograničavana i političkim mjerama i ciljevima tako da je često bila na štetu hrvatskih banaka,
- poslovne banke su pod jakim utjecajem lokalnih političkih vlasti.¹⁹

¹⁹Ekonomija-banke.blogspot.hr (2019) Povijesni razvoj bankarstva u Hrvatskoj. Dostupno na: <http://ekonomija-banke.blogspot.hr/2012/11/povijesni-razvoj-bankarstva-u-hrvatskoj.html> (25.4.2019.)

3. REGULATORNI OKVIR POSLOVANJA BANAKA

Banke su jedna od najstrože reguliranih institucija jer se financijska stabilnost odražava na nesmetano funkcioniranje institucija, tržišta i infrastrukture. Stabilnost financijskog sustava neprocjenjiva je za gospodarski rast i razvoj svake zemlje, uključujući i Republiku Hrvatsku. Financijski sektor igra važnu ulogu u gospodarskom razvoju i stoga je jedan od najreguliranih segmenata. Svi financijski ugovori, koji su dugovnog i vlasničkog karaktera, vezani su vjerom u povećani kapital, funkcionalnost financijskog sustava i financijske ugovore.

Kako bi se osigurala pravilna regulacija i stabilnost financijskog sustava, nužno je detaljno razraditi i uspostaviti teorijske okvire regulacije. Uredba utječe na solventnost, likvidnost i učinkovitost bankarskog sustava svake zemlje. U posljednjih nekoliko desetljeća financijski je sektor doživio velike primjene koje su se odrazile na konsolidaciju pojedinih financijskih tržišta, protok financijskih usluga, kao i na pojavu novih financijskih proizvoda. Gospodarski rast ovisi o stabilnom financijskom sustavu, u kojem ključnu poziciju zauzima monetarni sustav koji je po definiciji podijeljen na središnju banku i sustav poslovnih banaka.²⁰

Zbog specifičnosti njihovog poslovanja, kreditne institucije djeluju pod strogim regulatornim okvirom i podliježu nadzoru nadležnih tijela. Uspostavljeni bonitetni regulatorni okvir kroz odgovornost i pravila za učinkovito upravljanje rizicima i kapitalizacija kreditnih institucija pridonosi stabilnosti financijskog sustava u cjelini. Osim toga, održavanje povjerenja u hrvatski bankovni sustav te promicanje i očuvanje njegove sigurnosti i stabilnosti temeljni su ciljevi nadzora Hrvatske narodne banke.

Iako se važnost pojedinih uloga koje banke imaju u gospodarstvu mogu značajno razlikovati od zemlje do zemlje i mijenjati se tijekom vremena, njihova ključna uloga u financijskom sustavu kao i njihov utjecaj na nacionalnu ekonomiju su neopisivi. Stoga, kao i zbog specifičnosti njihovog poslovanja, koje uključuje primanje depozita i drugih oblika povrata od javnosti, bankarske i kreditne institucije općenito rade pod strogim regulatornim okvirom i podložne su nadzoru i nadzoru nadležnih tijela.

²⁰Božina, M. (2006) Pravni i ekonomski aspekti regulacije poslovnih banaka u procesu ekonomske i monetarne integracije Republike Hrvatske, *Ekonomika istraživanja*, 19(2): 107-117., str. 117.

3.1. Sustav nadzora i kontrole poslovnih banaka u Republici Hrvatskoj

Puna sloboda poslovanja pod tržišnim uvjetima nije moguća prvenstveno zbog njihove uloge u gospodarstvu i njezina utjecaja na gospodarsku stabilnost. Uloga središnje banke u Hrvatskoj narodnoj banci slična je u svim nacionalnim arenama, a to je pružanje takvog sustava nadzora i kontrole kao i podzakonskih akata koji će osigurati stabilnost i sigurnost poslovanja banaka. Racionalno reguliranje nadzora i kontrole bankarskog sustava ima pozitivan učinak na odluke o pribavljanju financijskih sredstava i raspodjelu kreditnog potencijala, a kao teorijski općeprihvaćeni ciljevi nadzora i kontrole banaka izdvajaju se²¹:

1. osiguranje solventnosti banke

Posljedica nesmetanog djelovanja zakona o ponudi i potražnji, temeljnih načela liberalnog tržišnog gospodarstva u poslovanju više sudionika na tržištu, je insolventnost koja stvara niz poteškoća za vjerovnike, vlasnike i zaposlenike banke, „domino efekt“ tj. izloženost drugih banaka u sustavu insolventnosti. Samo pravna regulacija poslovanja banke ne može u potpunosti eliminirati tu mogućnost, ali odgovarajući sustav nadzora i kontrole povećava stupanj sigurnosti sustava i povjerenje javnosti u njenu stabilnost.

2. osiguranje likvidnosti

Nadzor i kontrola poslovanja trebaju razvijati likvidnost banaka, a sam koncept likvidnosti bitno se razlikuje od koncepta solventnosti i ukazuje na sposobnost poslovne banke da podmiri svoje tekuće obveze. Ako bi pitanje likvidnosti bilo prepušteno procjeni samih banaka, pojava likvidnosti bi bila češća, a klijenti banaka bi čak smatrali privremenu nelikvidnost poslovnog subjekta znakom nesolventnosti, što je moglo ozbiljno utjecati na stabilnost sustava.

3. izgradnja ekonomski djelotvornog i konkurentnog financijskog sustava i sustava nadzora

Zakonski okvir poslovanja banaka trebao bi poticati konkurentnost i razvoj novih usluga pocijenama koje su alokativno učinkovite jer je poznato kako, u tržišnim prilikama, banke mogu zadržati postojeće i pridobiti nove klijente samo ukoliko primjereno raspolažu svojim gospodarskim potencijalom.

²¹Ibid., str. 2-4.

Nadzor i kontrola poslovanja banaka je sustav koji primjenjuje svaka zemlja kako bi održala stabilnost u bankarskom sustavu i osigurala zaštitu deponenata, a temelji se na pravnom okviru i razboritosti utvrđenih regulatornih mjera i politike nadzornih tijela. Tijekom proteklog desetljeća Republika Hrvatska i njezina središnja monetarna vlast, Hrvatska narodna banka, ostvarile su značajan napredak u izgradnji vlastitog modernog modela nadzornih i kontrolnih funkcija i njegovog jačanja, a danas je glavni cilj ovog sustava težiti naporima. spriječiti probleme u poslovanju banaka. Nadzor i kontrola stabilnosti, sigurnosti i zakonitosti banaka provodi se radi zaštite širih društvenih interesa, ali i interesa vlasnika banke.²²

Uspostavljeni regulatorni okvir bankarskog sustava u Republici Hrvatskoj, u skladu s jedinstvenim regulatornim okvirom u EU, čije usklađivanje podržava Europsko nadzorno tijelo za bankarstvo (EBA), predviđa posebna pravila za sve ključne dijelove poslovanja kreditne institucije. U kontekstu doprinosa stabilnosti financijskog sustava u cjelini, kao jedne od važnih zadaća Hrvatske narodne banke, uspostavljen je bonitetni regulatorni okvir, koji se uglavnom sastoji od Uredbe (EU) br. 575/2013 o kapitalu Zahtjevi i Zakon o kreditnim institucijama (kojim su Direktive 2013/36 / EU, tzv. Direktiva o kapitalnim zahtjevima) prenesene u regulatorni okvir Republike Hrvatske. Među njima, između ostalog, kreditne institucije utvrđuju odgovornosti i pravila za učinkovito upravljanje rizicima, količinu i kvalitetu kapitala za pokrivanje gubitaka koji iz njih proizlaze i javno objavljivanje u svrhu jačanja tržišne discipline, čime se osigurava primarna razina zaštite od financijsku krizu kao i preduvjet održivog gospodarskog rasta. Održavanje povjerenja u hrvatski bankovni sustav te promicanje i očuvanje njegove sigurnosti i stabilnosti glavni su cilj nadzora Hrvatske narodne banke.

U obavljanju nadzora Hrvatska narodna banka provjerava zakonitost poslovanja kreditne institucije, uključujući organizaciju, strategije, politike, procedure i postupke koje je kreditna institucija usvojila s ciljem usklađivanja poslovanja s propisima, te ocjenjuje:

- rizike kojima kreditna institucija jest ili bi mogla biti izložena,
- rizike koje kreditna institucija predstavlja za financijski sustav, uzimajući u obzir utvrđivanje i mjerenje sistemskog rizika prema članku 23. Uredbe (EU) br. 1093/2010 ili preporuke Europskog odbora za sistemske rizike, ako je to primjereno i

²²Ibid., str. 3.

- rizike koji su utvrđeni provođenjem testiranja otpornosti na stres, uzimajući u obzir vrstu, opseg i složenost poslova kreditne institucije.²³

Reguliranje banaka u Hrvatskoj provodi HNB kao središnja banka. HNB je dužna provoditi i nadzirati zakonitost poslovanja banaka, ocjenjivati sposobnost banaka za upravljanje poslovnim rizicima te poduzimati mjere za otklanjanje uočenih nepravilnosti i nepravilnosti. S druge strane, banke su obvezne poslovati u skladu s regulatornim mjerama i odlukama koje donosi HNB.

3.2. Zakon o kreditnim institucijama

Ovim zakonom uređuju se uvjeti za osnivanje, poslovanje i prestanak poslovanja kreditnih institucija sa sjedištem u Republici Hrvatskoj i nadziranjem njihovog poslovanja; uvjete pod kojima pravne osobe s poslovnim nastanom izvan Republike Hrvatske mogu pružati bankarske i / ili financijske usluge u Republici Hrvatskoj i javno objavljivanje podataka od strane Hrvatske narodne banke na području bonitetne regulacije i nadzora kreditnih institucija.

Ovim se Zakonom u pravni poredak Republike Hrvatske prenose sljedeće direktive:

1. Direktiva 2013/36/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. lipnja 2013. o pristupanju djelatnosti kreditnih institucija i bonitetnom nadzoru nad kreditnim institucijama i investicijskim društvima, izmjeni Direktive 2002/87/EZ te stavljanju izvan snage direktiva 2006/48/EZ i 2006/49/EZ (SL L 176, 27. 6. 2013.)
2. Direktiva Vijeća 86/635/EEZ od 8. prosinca 1986. o godišnjim financijskim izvještajima i konsolidiranim financijskim izvještajima banaka i drugih financijskih institucija (SL L 372, 31. 12. 1986.), kako je posljednji put izmijenjena Direktivom 2006/46/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 14. lipnja 2006. o izmjeni Direktiva Vijeća 78/660/EEZ o godišnjim financijskim izvještajima određenih vrsta društava, 83/349/EEZ o konsolidiranim financijskim izvještajima, 86/635/EEZ o godišnjim

²³Hnb.hr (2015) *Efikasna regulativa i supervizija*. Dostupno na: https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska-stabilnost/mjere/efikasna-regulativa-i-supervizija?p_auth=ZyKzG2JB&p_p_id=101_INSTANCE_88bd649ed7&p_p_lifecycle=1&p_p_state=exclusive&p_p_mode=view&_101_INSTANCE_88bd649ed7_groupId=20182&_101_INSTANCE_88bd649ed7_targetExtension=pdf&_101_INSTANCE_88bd649ed7_struts_action=%2Fasset_publisher%2Fexport_journal_article&_101_INSTANCE_88bd649ed7_articleId=167190 (24.4.2019.)

financijskim izvještajima i konsolidiranim financijskim izvještajima banaka i drugih financijskih institucija i 91/674/EEZ o godišnjim financijskim izvještajima i konsolidiranim financijskim izvještajima društava za osiguranje (SL L 224, 16. 8. 2006.)

3. Direktiva 94/19/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 30. svibnja 1994. o sustavima osiguranja depozita (SL L 135, 31. 5. 1994.), kako je posljednji put izmijenjena Direktivom 2009/14/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 11. ožujka 2009. godine o izmjeni Direktive 94/19/EZ o sustavima osiguranja depozita u odnosu na razine pokrića i odgode isplate (SL L 68, 13. 3. 2009.)
4. Direktiva 2001/24/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 4. travnja 2001. o restrukturiranju i likvidaciji kreditnih institucija (SL L 125, 5. 5. 2001.) i
5. Direktiva Vijeća 89/117/EEZ od 13. veljače 1989. o obvezama podružnica osnovanih u državi članici kreditnih i financijskih institucija koje imaju sjedište izvan te države članice, u pogledu objavljivanja godišnjih računovodstvenih dokumenata (SL L 44, 16. 2. 1989.).

Ovim se Zakonom detaljnije uređuje provođenje Uredbe (EU) br. 575/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. lipnja 2013. o bonitetnim zahtjevima za kreditne institucije i investicijska društva i o izmjeni Uredbe (EU) br. 648/2012 (SL L 176, 27. 6. 2013.

4. BANKARSKI SEKTOR REPUBLIKE HRVATSKE

Poslovne banke su one banke koje se bave trenutnim viškom novca od građana i poslovnih subjekata i daju je ostalim građanima koji imaju nedostatak novca. Kao rezultat toga, ostvarena je dobit koja je generirana razlikama između aktivnih i pasivnih kamatnih stopa. Banke odobravaju više zajmova od bilo koje druge vrste financijskih institucija, te su među vodećim kupcima obveznica državnih i lokalnih tijela.²⁴

Bankarske usluge definiraju se kao prikupljanje novčanih depozita i odobravanje zajmova i drugih plasmana u njihovo ime i za njihov račun, kao i izdavanje platnih instrumenata u obliku elektroničkog novca. Bankovne usluge u Republici Hrvatskoj mogu bankama odobriti pružanje takvih usluga Hrvatskoj narodnoj banci i bankama Europske unije koje u skladu sa zakonom osnivaju podružnicu u Republici Hrvatskoj.²⁵

Razvoj bankarstva u Republici Hrvatskoj može se pratiti kroz tri razdoblja. Središnja banka nalazi se kao posrednik u funkciji plaćanja i radi s novcem koji je pravni instrument plaćanja. Ova funkcija mora biti izvedena jer druge banke unutar svog sustava obavljaju sve transakcije svojim knjižničnim novcem.²⁶

4.1. Struktura bankarskog sektora u Republici Hrvatskoj

Struktura bankarskog sektora neke zemlje evoluirala u skladu s ekonomskim, društvenim i financijskim okolnostima, što znači da se bankarstvo u zemljama u tranziciji još uvijek razvija te još uvijek nije postiglo stabilnu definiranu formu. Kao tri osnovne funkcije bankarskog sektora navode se pružanje usluga platnog prometa, komercijalno bankarstvo, tj. financijsko posredovanje i pružanje usluga investicijskog bankarstva. Gledajući Republiku Hrvatsku, regulacije i supervizije njenog bankarskog sektora, može se zaključiti da je ona jedan od lidera među zemljama u razvoju.²⁷

Hrvatski bankarski sektor u posljednja je dva desetljeća prošao put od tranzicije, preko krize i konsolidacije, do konačne stabilizacije u posljednjih pet godina. Period od kraja dvadesetog stoljeća pa do 2005. godine obilježava konsolidacija bankarskog sektora, a nakon toga je

²⁴Unizd.hr (2019) Ekonomija. Dostupno na: http://www.unizd.hr/portals/4/nastavni_mat/1_godina/ekonomija/ekonomija_28.pdf (25.4.2019.)

²⁵Zakon o bankama, (Narodne novine 01-081-02-2612/2)

²⁶Ecb.europa.eu (2019) O europskoj središnjoj banci. Dostupno na: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/html/index.hr.html> (pristupljeno 25.08.2016.)

²⁷E-lib.efst.hr (2019) Dostupno na: <http://e-lib.efst.hr/2012/2101432.pdf> (25.4.2019.)

uslijedio proces stabilizacije koji traje sve do danas, naravno ukoliko izuzmemo male turbulencije koje su pogodile bankarski sektor u ovo recentnije vrijeme. Broj banaka nije se značajnije mijenjao, a danas na tržištu posluje ukupno 27 banaka koje imaju odobrenje za rad²⁸:

1. BANKA KOVANICA d.d., Varaždin
2. BANKA SPLITSKO-DALMATINSKA d.d., Split
3. BKS BANK d.d., Rijeka
4. CROATIA BANKA d.d., Zagreb
5. ERSTE&STEIERMÄRKISCHE BANK d.d., Rijeka
6. HRVATSKA POŠTANSKA BANKA d. d., Zagreb
7. HYPO ALPE-ADRIA-BANK d.d., Zagreb
8. IMEX BANKA d.d., Split
9. ISTARSKA KREDITNA BANKA UMAG d.d., Umag
10. JADRANSKA BANKA d.d., Šibenik
11. KARLOVAČKA BANKA d.d., Karlovac
12. KENTBANK d.d., Zagreb
13. KREDITNA BANKA ZAGREB d.d., Zagreb
14. OTP BANKA HRVATSKA d.d., Zadar
15. PARTNER BANKA d.d., Zagreb
16. PODRAVSKA BANKA d.d., Koprivnica
17. PRIMORSKA BANKA d.d., Rijeka
18. PRIVREDNA BANKA ZAGREB d.d., Zagreb
19. RAIFFEISENBANK AUSTRIA d.d., Zagreb
20. SAMOBORSKA BANKA d.d., Samobor
21. SBERBANK d.d., Zagreb
22. SLATINSKA BANKA d.d., Slatina
23. SOCIÉTÉ GÉNÉRALE-SPLITSKA BANKA d.d., Split
24. ŠTEDBANKA d.d., Zagreb
25. VABA d.d. BANKA Varaždin, Varaždin
26. VENETO BANKA d.d., Zagreb
27. ZAGREBAČKA BANKA d.d., Zagreb.

²⁸HNB (1998, 2001, 2003, 2005, 2008): „Rezultati HNB-ovih anketiranja banaka“ HNB Pregledi P-1, P- 5, P-14, P-20 i P-24.

4.2. Vodeće poslovne banke u Republici Hrvatskoj

4.2.1. Zagrebačka banka

Zagrebačka banka, danas jedna od vodećih banaka u srednjoj i istočnoj Europi, započela je s poslovanjem još davne 1914. pod imenom Gradska štedionica, a od 1977. godine posluje kao Zagrebačka banka.

Danas je ZABA vodeća banka u Hrvatskoj po kvaliteti svojih proizvoda i usluga, tehnološkoj inovativnosti i broju klijenata s kojima posluje. ZABA je i matično društvo Grupe Zagrebačke banke. Uz razgranatu mrežu poslovnica i najveću mrežu bankomata, ZABA zauzima jednu četvrtinu aktive hrvatskog bankarskog sektora.

Od ožujka 2002. godine ZABA je članica Grupe UniCredit, jedne od najuspješnijih grupacija u Europi i vodeća banka u srednjoj i istočnoj Europi. Pozicija ZABE je vidljiva na organigramu UniCredit grupe. Organizacijska struktura je divizijska, a ZABA se nalazi u CEE (Central Eastern Europe) diviziji.

Slika 1. Organizacijska struktura Unicredit grupe

Izvor: www.unicreditgroup.eu

Zagrebačka banka u Republici Hrvatskoj ima:

- 129 poslovnica,
- 830 bankomata,
- 520 tisuća korisnika internetskog bankarstva e-zabe,
- 230 tisuća korisnika mobilnog bankarstva m-zabe,

- 58 poduzetničkih i komercijalnih centara,
- 2,7 milijuna korisnika kartica,
- 4.200 zaposlenika,
- 20,5 milijuna kuna donacija u 14 godina Natječaja za dodjelu donacija.

Zagrebačka banka smatra da se zbog svoje duge tradicije građani u Republici Hrvatskoj pripisuju atributima sigurnosti, veličine, napretka, ali i tradicije. Ono što Zagrebačka smatra važnom na današnjem tržištu je ono što se smatra bankarskim savjetnikom i partnerom u svim specifičnim potrebama i situacijama svojih klijenata. Oni tvrde da su banka koja nudi pouzdana rješenja, otvorena i odgovorna, bankakoja se prema klijentima odnosi s povjerenjem.²⁹

Tablica 1. Podaci vezani za poslovne banke

HRK izraženo u milijunima i postocima	Ukupna aktiva	Tržišni udio u aktivima	Temeljni kapital	Adekvatnost kapitala	Dobit prije poreza	Tržišni udio u dobiti prije poreza
Zagrebačka banka	102.655	25,43%	14.936	25,62%	1.478	56,9%
Bankarski sektor	403.669	100,0%	50.866	21,46%	2.596	100,0%

Izvor: http://www.zaba.hr/home/wps/wcm/connect/zaba_hr/zabapublic/o_banci/o+nama/ukratko

4.2.2. Privredna banka Zagreb

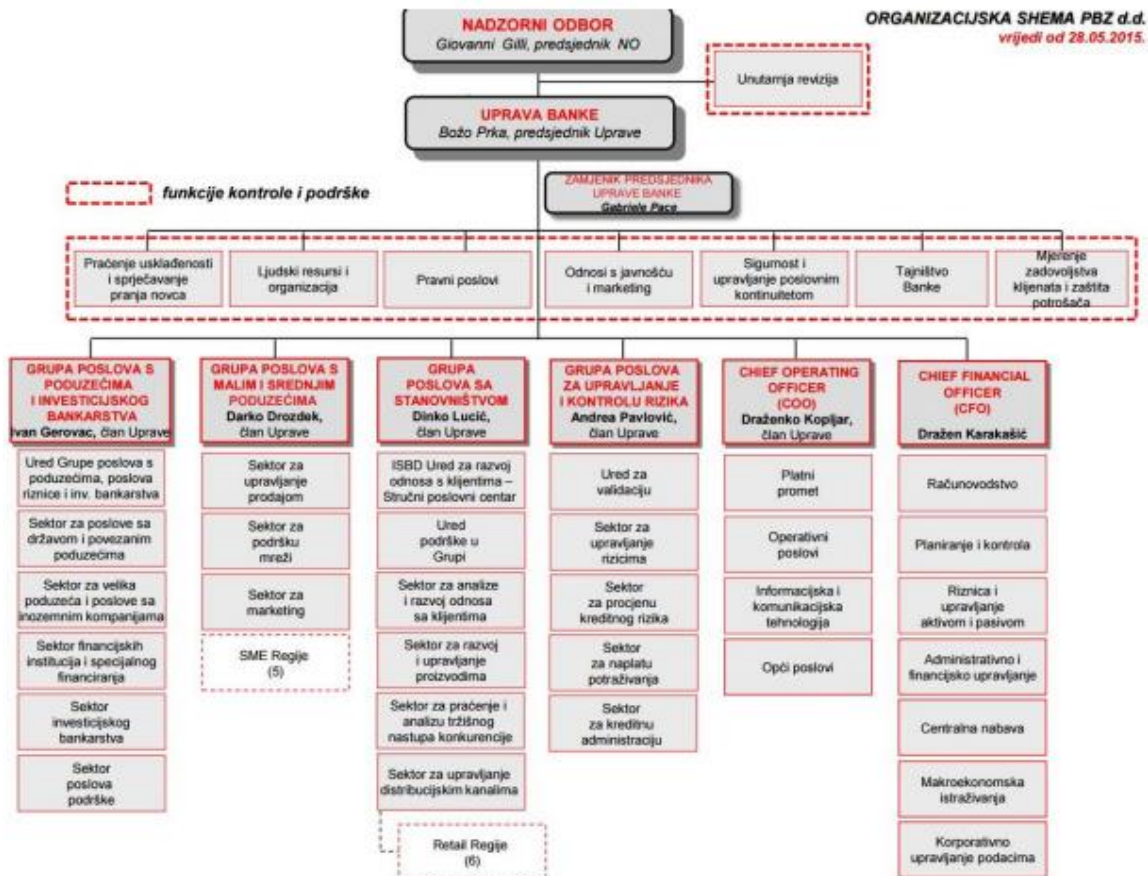
Privredna banka Zagreb d. d. prema podacima Internet stranice Poslovna hrvatska nalazi se na drugom mjestu ostvarenih prihoda u 2013. godini.³⁰

²⁹Zaba.hr(2019) Službena stranica Zagrebačke banke. Dostupno na: http://www.zaba.hr/home/wps/wcm/connect/zaba_hr/zabapublic/o_banci/o+nama/racun_kapital (25.4.2019.)

³⁰Poslovna.hr (2019) Službena stranica baze poslovnih podataka Poslovna Hrvatska. Dostupno na: <http://www.poslovna.hr/> (25.4.2019.)

Banka je osnovana 1966 godine kao slijednica Banke NRH osnovane 1962. godine. U svom poslovanju, kroz povijest, Privredna banka Zagreb bila je nositelj najvećih investicija u raznim sektorima djelovanja od turizma, poljoprivrede, industrijalizacije, brodogradnje do elektrifikacije i cestogradnje. Zahvaljujući raznim investicijama postala je sinonimom za gospodarsku vitalnost, kontinuitet i identitet Hrvatske.³¹

Tablica 2. Shematski prikaz organizacijske strukture Privredne banke Zagreb

Izvor: <http://www.pbz.hr/Default.aspx?sec=1464#.Vd xRe7dO6Uk>

4.3. Bankovni krediti

Poslovne banke dolaze do svojih depozita prikupljanjem slobodne imovine od pravnih i fizičkih osoba, u zemlji i inozemstvu, a zajedno s vlastitim izvorima plasiraju se u obliku zajmova, ali i u obliku depozita kod inozemnih banaka, kupnja dioničkih i dužničkih vrijednosnih papira, raznih potrošnih materijala i drugih stvari potrebnih za nesmetano odvijanje poslovanja. U poslovanju, banka se mora strogo pridržavati osnovnih poslovnih

³¹Loc. cit.

principa koji su: likvidnost, profitabilnost i sigurnost. Ulaganjem u kreditne i dužničke vrijednosne papire banka bez gubitka može pretvoriti vrijednosne papire u gotovinu i staviti ih u različite plasmane te tako ostvariti dobit između aktivnih i pasivnih kamatnih stopa. Prije nego što banka odobri zajam mora biti sigurna da će zajmoprimac vratiti zajam i neće biti ugrožen stečajem ili likvidacija.³²

Ugovor o zajmu obvezuje banku da korisniku stavi na raspolaganje određeni iznos sredstava koji će se dati za određeno ili neodređeno vrijeme, u svrhu ili bez određene svrhe. Zajmoprimac je dužan platiti ugovorenu kamatu na banku i vratiti iskorišteni iznos novca na vrijeme i na način predviđen ugovorom. Ugovor o zajmu se danas uglavnom obvezuje na pristupanje, tako da ugovorna strana prihvaća uvjete u banci bez mogućnosti njihove izmjene (tzv. tipski ugovori).³³

Najčešće korišteni model otplate kredita je model s jednakim anuitetima, gdje su kamatne stope složene i dekontozirane, anuiteti su jednaki i dospijevaju u jednakim vremenskim jedinicama na kraju razdoblja, dospijeće je jednako dospijeću i kamatnoj stopi stopa je konstantna tijekom cijelog razdoblja.³⁴

Slika 2. Formula za izračun anuiteta

$$a = C * \frac{r^n * (r - 1)}{r^n - 1}$$

Izvor: Šego, B. i Lukać, Z., 2014. Financijska matematika. Zagreb., str. 280.

Iz prikazane formule vidi se da je³⁵:

a = iznos nominalno jednakih anuiteta

C = iznos kredita

n = ukupan broj anuiteta za cijeli rok otplate kredita

r = kamatni faktor.

³²Jurman, A. (2008.)Kreditna politika poslovnih banaka u funkciji učinkovite multiplikacije kredita i depozita. Ekonomska istraživanja, 21(2). str. 16.

³³Terek, D. (2006)Pravni aspekti zajma (pozajmica) , Računovodstvo i financije, br.4. str.51.

³⁴Šego, B. i Lukać, Z. (2014.)Financijska matematika, Zagreb. str. 279.

³⁵Ibid., str. 279.

Ako izračunamo konačnu vrijednost iznosa kredita i ako imamo dva osnovna razdoblja dospijeca jednaka fiksnoj nominalnoj kamatnoj stopi p , tada je konačna vrijednost iznosa zbroj povećane vrijednosti i složenih kamatnih stopa. U ovom slučaju konačna vrijednost zbroja izračunava se pomoću formule:

Slika 3. Formula za izračun konačne vrijednosti

$$C_n = C_0 \left(1 + \frac{p}{100}\right)^n$$

Izvor: Šego, B., „Financijska matematika“, Zgombić & Partneri, Zagreb, 2008., str. 330

Kamatni faktor koji se također može izračunati, računa se proporcionalnim obračunom kamate prema sljedećoj formuli:

Slika 4. Formula za izračun kamata

$$C_n = C_0 \left(1 + \frac{p}{100}\right)^n$$

Izvor: http://www.zaba.hr/home/wps/wcm/connect/zaba_hr/zabapublic/gradjani/kredit/stambeni_kredit_u_otplati

Iz formule možemo vidjeti da je³⁶:

$p(G)$ = godišnja kamatna stopa

M = broj anuiteta u godini dan(12).

4.4. Stambeni krediti

Stambeni kredit je kredit koji se koristi za financiranje kupnje, izgradnje, proširenja ili uređenja nekretnina, obično s određenim anuitetima u razdoblju otplate. Banka kao

³⁶Poslovna.hr (2019) Službena stranica baze poslovnih podataka Poslovna Hrvatska. Dostupno na: <http://www.poslovna.hr/> (25.4.2019.)

zajmoprimac odobrava zajam zajmodavcu kao stambeni kredit, ali za uzvrat zahtijeva različite instrumente kako bi osigurala otplatu zajma, npr. Založena imovinska prava, police osiguranja, jamstva itd. Kako bi se stimulirala građevinska aktivnost u u zemlji, stambeni krediti često se koriste instrumentima ekonomske politike i često kamatnim stopama na stambene subvencije. Stambeni kredit obično ima dospjeće od 20 do 30 godina.³⁷

5. FINACIJSKA TRŽIŠTA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Na novčanom tržištu, poslovne banke prikupljaju gotovinu i posuđuju ih fizičkim i pravnim osobama. Banke pozajmljuju likvidnost jedna drugoj na tzv. na međubankarskom tržištu, a ponekad i posuditi likvidnost tržištu novca i drugim nebankarskim pravnim osobama. Banke to mogu učiniti izravno ili posredovanjem tržišta novca i kratkoročnih vrijednosnih papira d.d. (poznato kao Tržište novca Zagreb, TNZ).

Na tržištu kapitala banke se pojavljuju u dvostrukoj ulozi, izravno pozajmljujući kapital fizičkim i pravnim osobama bez izravnog pristupa tržištu kapitala, te ulažući u instrumente tržišta kapitala koje izdaju pravne osobe koje imaju izravan pristup tom tržištu. Ulaganja u instrumente tržišta kapitala mogu obavljati sve druge pravne i fizičke osobe, uz posredovanje ovlaštenih brokera koji trguju tim instrumentima putem Zagrebačke burze (ZB ili, engleska kratica, ZSE). Središnja depozitarna agencija (SDA) zadužena je za uredno namirenje kupnje i prodaje vrijednosnih papira na domaćem tržištu kapitala.

Osim poslovnih banaka, Sektor za bankarstvo financijskih posrednika u Republici Hrvatskoj također stvara stambene štedionice i Hrvatsku banku za obnovu i razvitak (HBOR). Stambene štedionice stimuliraju nacionalnu štednju i stambeno zbrinjavanje prikupljanjem ušteđevina fizičkih osoba s ciljem da se te iste osobe pošalju u obliku povoljnih stambenih kredita nakon zakonskog roka. HBOR ima ulogu razvojne i izvozne banke osnovane radi kreditiranja obnove i razvoja hrvatskog gospodarstva. Interes bankovnog sektora u nadzornim i regulatornim institucijama javno su zastupljene od strane Hrvatske udruge banaka (HUB) i Udruge banaka pri Hrvatskoj gospodarskoj komori (HGK).

³⁷Moj-bankar.hr (2019) Portal moj-bankar. Dostupno na: <http://www.moj-bankar.hr/Kazalo/S/Stambeni-kredit> (25.4.2019.)

5.1.Tržište novca Zagreb

Tržište novca i kratkoročni vrijednosni papiri d.d. osnovan je 1990. godine, sukladno Zakonu o tržištu novca, kao uređeno tržište za javno trgovanje sudionicima na tržištu novca. Osnovna djelatnost tržišta novca je povezivanje ponude i potražnje instrumenata tržišta novca: novca (kune i deviza), kratkoročnih vrijednosnih papira, dugoročnih vrijednosnih papira u prošloj ročnosti i ostalih instrumenata tržišta novca. Djelatnost tržišta novca regulirana je Zakonom, Statutom i Pravilnikom, a Nadzor nad tržišnim operacijama, u skladu sa Zakonom, nadležnost je Hrvatske narodne banke. Sudionici tržišta novca, u skladu sa Zakonom, mogu biti banke i druge financijske institucije (stambene štedionice, osiguravajuća društva, društva za upravljanje investicijskim i mirovinskim fondovima, fondovi i drugo), Hrvatska narodna banka i Ministarstvo financija.

Od 9. veljače 2004. tržište novca je uvelo SETT elektronički sustav trgovanja, koji omogućuje svim sudionicima istodobno trgovanje raznim instrumentima tržišta elektroničkog novca u realnom vremenu. Osim toga, sustav osigurava svim sudionicima aktualne informacije o kretanjima na tržištu novca, ponudama, potražnji i zaključenim transakcijama. Transakcije s kratkoročnim vrijednosnim papirima namještenim u sustavu SETT automatski se prenose u sustav kliringa i namire Središnjeg klirinškog depozitarnog društva.

Osim organiziranja povezivanja ponude i potražnje instrumenata tržišta novca, tržište novca je u suradnji s sudionicima organiziralo i provelo projekt transparentnosti te prati pokazatelje njihove dnevne likvidnosti i poslovanja tijekom vremena. Dnevni pokazatelji trgovanja i kamatnih stopa svakodnevno se objavljuju na internetskoj stranici www.trzistenovca.hr.³⁸

5.2.Faze prilagodbe u Republici Hrvatskoj

Tržište novca Zagreb djeluje već 24 godine, tijekom kojih je RH kao tranzicijska zemlja prošla kroz tri faze prilagodbe:

1. Prvo desetljeće tranzicije, počevši od 1990., obilježilo je radikalno restrukturiranje bankarske scene, nakon čega je uslijedila kriza banaka, sanacija banaka i pojavljivanje velikog broja novih banaka. Trgovanje sudionika u tom razdoblju imalo je izuzetno važnu ulogu u promicanju transparentnosti i ravnomjernoj raspodjeli likvidnosti i

³⁸Loc. cit.

održavanju financijske stabilnosti zemlje. Velika potpora bila je odluka Hrvatske narodne banke (HNB) o mogućnosti vraćanja prekonoćnih kredita iz zasebne obvezne pričuve. To je razdoblje iznimno visokih kamatnih stopa i loše likvidnosti. Promjene na bankarskoj sceni i uvođenje novih tehnologija u poslovne procese snažno odražavaju tržište novca i rad institucija koje su se uspješno prilagodile svakoj promjeni.

2. Druga faza započela je krajem devedesetih godina, kao sasvim nova faza u razvoju financijskog tržišta i hrvatskog gospodarstva u cjelini. Karakteristike tržišta novca bile su iznimno visoka likvidnost financijskog sustava i niska kamatna stopa. Takve duboke promjene uzrokovane su internacionalizacijom i globalizacijom financijskog sektora, uvođenjem novih subjekata na financijsko tržište, daljnjim razvojem platne tehnologije, uvođenjem eura i snažnim rastom depozita, usklađenošću propisa s direktivama EU-a. Aktivna uloga središnje banke na tržištu novca, globalizacija financijskog sektora rezultirala je preko 90% preuzimanja banaka od strane stranih vlasnika i snažnim priljevom inozemne likvidnosti. Uvođenje eura i nužnost deponiranja valute u banke za razmjenu valuta također pridonosi poboljšanju likvidnosti bankarskog sustava.
3. Treća faza započinje 2008. godine. Izuzetno je turbulentna i uzrokovana je okolnostima na svjetskom financijskom tržištu izazvanim krizom tržišta kapitala i strožim nadzorom nad poslovanjem banaka.

Potkraj 2008. i početkom 2009. godine potražnja za novcem znatno se povećala. Na hrvatskom novčanom tržištu smanjen je priljev likvidnosti iz inozemstva, a zabilježen je i snažan rast kamatnih stopa. Kratkoročna kamatna stopa dosegla je gotovo 40 posto godišnje, što odražava rast svih ostalih kamatnih stopa banaka, aktivnih i pasivnih. Imovina financijskog sektora se vraća banci. Veće kamatne stope privukle su depozite banaka, zbog čega se postupno počela jačati likvidnost banaka.

Krajem 2009. i 2010. godine novčana masa je neusporedivo veća od potražnje, a kratkoročna kamatna stopa pada ispod 1 posto godišnje. Tako će 2010. na hrvatskom novčanom tržištu ostati zapamćena kao godina najskuplje ponude novca i najniže kamatne stope, izrazito trome tržište novca zasićeno viškom likvidnosti. Sudionici tržišta novca zabilježili su godišnji pad od 35 posto. U usporedbi s 2009. godinom, potražnja za novcem opala je za 39 posto, uz 19-postotno povećanje ponude, dok je skromna potražnja za kratkoročnim kreditiranjem dovela do pada kamatnih stopa na najnižu razinu u posljednjih nekoliko godina. Unatoč visokoj

ponudi, dio potražnje ostaje neusporediv jer sudionici nisu bili spremni staviti viškove na tako nisku kamatnu stopu, što je imalo negativne učinke na obujam trgovanja.³⁹

5.3.Sustav SETT

Tržište novca uvedeno je početkom 2004. godine Elektroničkim sustavom trgovanja - SETT, koji je razvijen u suradnji sa Središnjom depozitarnom agencijom i koristi njegovu mrežnu infrastrukturu. SETT sustav omogućuje sudionicima da interaktivno kombiniraju ponudu i potražnju instrumenata tržišta novca i trgovanje u realnom vremenu, kao i stalni uvid u mjerila. Integritet trgovanja novcem (u kunama i stranoj valuti), kratkoročnim vrijednosnim papirima i drugim instrumentima tržišta novca omogućuje sudionicima da bolje upravljaju svojom dnevnom likvidnošću kao i ukupnim poslovanjem, a organizirano trgovanje je transparentnije, učinkovitije i suvremenije, što je u interesu svih sudionika. Transakcije s kratkoročnim vrijednosnim papirima namirenim u SETT-u automatski se prenose u sustav namire i namire Središnje depozitarne agencije. Sve dogovorene transakcije sklapaju se u SETT-u, a izravni sudionici u stvarnom vremenu mogu pristupiti svim podacima o trendovima na tržištu novca, ponudama, potražnji i transakcijama. IT projekt i SETT sustav uvelike pridonose daljnjem razvoju hrvatskog tržišta novca, što je primarni cilj tržišta novca. Sustav je namijenjen svim sudionicima na novčanom tržištu, a nakon početnog razdoblja predviđa se nastavak razvoja u skladu s razvojem cjelokupnog financijskog tržišta.⁴⁰

³⁹Mishkin, F.S.; Eakins, S.G. (2005) Financijska tržišta i institucije. Mate, Zagreb

⁴⁰Trzistenovca.hr (2019) Sistemska instanca podataka. Dostupo na:

<http://www.trzistenovca.hr/Home/SysHtmlPage?sistemskaInstancaPodatakaId=1> (24.4.2018.)

6. TRŽIŠTE KAPITALA U REPUBLICI HRVATSKOJ

U Republici Hrvatskoj postoji 29 investicijskih društava (brokerska društva), a 21 banku odobrila je Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga za poslovanje s vrijednosnim papirima. Sva navedena društva, uključujući Zagrebačku burzu, Središnje klirinško deponitarno društvo i Tržište novca, članice su Udruženja za poslovanje i posredovanje na financijskim tržištima Hrvatske gospodarske komore. Trenutno je u Republici Hrvatskoj registrirano 38 društava za upravljanje investicijskim fondovima. Otvorenih investicijskih fondova ima 133 i zatvorenih investicijskih fondova imadeset. Osim toga, osnovan je Fond hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji i Umirovljenički fond. Sva su društva članice Udruženja društava za upravljanje investicijskim fondovima Hrvatske gospodarske komore.

Postoje i četiri društva za upravljanje obveznim mirovinskim fondovima (četiri obvezna mirovinska fonda), četiri društva za upravljanje dobrovoljnim mirovinskim fondovima koja upravljaju sa šest otvorenih i 15 zatvorenih dobrovoljnih mirovinskih fondova, te jedno mirovinsko osiguravajuće društvo.⁴¹

6.1. Zagrebačka burza

U Republici Hrvatskoj postoji samo jedna burza – Zagrebačka burza d.d. Zagreb. Statut društva predstavlja pravila unutarnje organizacije i upravljanja društvom. Statut sadrži informacije o nazivu društva, sjedištu, predmetu, dioničkom kapitalu, organizaciji, upravnom odboru, nadzornom odboru, glavnoj skupštini, dionicama, najavama društva, trajanju tvrtke, korištenje dobiti, prijelazne i završne odredbe. Odjeli i funkcije Zagrebačke burze uključuju: Upravu, Akademiju Zagrebačke burze, Financije, marketing i odnose s javnošću, nadzor, tržište, razvoj informatike i tehnologije, poslovni razvoj, pravne, opće i ljudske resurse.

Krajem studenog 2006. godine Zagrebačka burza pokrenula je projekt zamjene postojećih sustava trgovanja (MOST i BTS) s modernom NASDAQ OMX X – Stream platformom za trgovanje. Uvođenje nove trgovinske platforme veliki je infrastrukturni napor i predstavlja temeljni tehnološki korak kako bi se osigurala veća sigurnost trgovine i jednostavno nadogradnja novim instrumentima i novim tehnologijama. Trgovinski sustav se koristi za

⁴¹Hanfa.hr (2019) Publikacija HANF-e. Dostupno na: www.hanfa.hr (25.4.2019.)

obavljanje transakcija u knjizi ponuda (redovni i posebni trgovinski režimi), za obavljanje transakcija izvan knjige ponuda (održavanje javnih aukcija i objavljivanje transakcijskih podataka o OTC transakciji).

Redovita trgovina odvija se svakog radnog dana (trgovinski dan) između 9 i 16 sati. Redovito trgovanje na Zagrebačkoj burzi odvija se u okviru knjige ponuda putem trgovinskog sustava putem koje članovi unose ponude u sustav, a te ponude, kada je to moguće, automatski se pretvaraju u transakcije u skladu s unaprijed određenim algoritmom. Redovito trgovanje na burzi sastoji se od sljedećih faza – vođenja i kontinuiranog trgovanja.⁴²

6.2.Uloga banaka u financijskom sustavu Republike Hrvatske

Laički rečeno primarna uloga banaka sastoji se od prikupljanja depozitima i odobravanje kredita, čiji je cilj rast investicija, potrošnje, životnog standarda itd. Slijedom navedenoga proizlazi kako je primarna uloga banaka omogućiti onima s viškom novca, ustupiti ga onima kojima je on zaista potreban, a sve posredstvom banke koja djeluje kao poveznica između navedene dvije strane, te bez koje bi čitav proces kolanja novca bio otežan i spor. Time se uklanjaju odnosno umanjuju brojne barijere koje se mogu pojaviti kod izravne razmjene novca bez posrednika i bez kontrole odgovarajućih institucija. To se prije svega odnosi na asimetriju informacija, moralni hazard te transakcijske troškove. Kako bi financijski sustav Republike Hrvatske (prije svega bankarski) optimalno obavljao vlastitu funkciju, nužno je korigirati određene deformacije koje se pojavljuju u financijskom sustavu Republike Hrvatske.

6.3.Neravnoteža u alokaciji bankovnih kredita

Uzimajući u obzir da Republika Hrvatska nema dovoljno razvijeno financijsko tržište kojim bi se mogla financirati poduzeća, banke su glavni izvor investicijskih fondova i gospodarskog rasta. Prema teoretskom tradicionalnom sektorskom modelu financijskih tokova, sektor stanovništva pojavljuje se kao glavni nositelj viška gotovine, a sektor poduzeća kao voditelj novčanog toka.⁴³

⁴²Zse.hr (2019) Opći podaci. Dostupno na: <http://zse.hr/default.aspx?id=36768> (25.4.2019.)

⁴³Ivanov M. (2005) Financijski sustav i makroekonomska stabilnost, Novac, bankarstvo i financijska tržišta, Adverta, Zagreb, str.9.

U Republici Hrvatskoj, međutim, postoji određena vrsta deformacija bankarskog sustava u smislu dodjele prikupljenih sredstava, pa se čini da je sektor stanovništva glavni nositelj i viškai deficita. To je također jedan od glavnih razloga za kočenje gospodarskog razvoja. Razlog za takvu situaciju bio je vezan uz razdoblje kasnih 1990-ih, koje je bilo popraćeno snažnim rastom nezaposlenosti, recesijom, pucanjem krize duga, povećanjem moralnog hazarda i brojnim stečajevima poduzeća. Osim spomenute banke, oni se zbog visokog rizika financiranja poduzeća više okreću financiranju sektora stanovništva.

Ovaj rizik prvenstveno se odnosi na nemogućnost naplate duga zbog neadekvatnog hrvatskog pravosuđa kada se nameće zahtjev za naplatom potraživanja i stečajnim postupkom. Također, jedan od problema vezanih uz financiranje tvrtke je i onaj koji posuđuje tvrtku pojedincu s obzirom na pojedinačne dovoljno visoke zajmove, što znači veći rizik i gubitak disperzije, za razliku od kredita u sektoru kućanstava. Jedan od posebnih problema je neadekvatan kreditni instrument društva zbog nepostojanja zaloge na pokretnoj imovini. U takvoj situaciji mala i srednja poduzeća prisiljena su se financirati obvezom privatnog vlasništva, što je jedan od manjih dijelova potrošnje sektora stočarstva i poslovne svrhe sektora.⁴⁴

Uz sektor stanovništva, i država zauzima mjesto važnijeg deficitarnog subjekta. Temeljem navedenoga, može se zaključiti da se kroz bankarski sustav financira velik dio osobne potrošnje i uvoza, a mnogo manje investicija.

6.4. Neravnoteža kamatnih stopa na domaćem i inozemnom tržištu

Poznato je da su kamatne stope na inozemnom tržištu povoljnije od kamatnih stopa na domaćem tržištu. To je i razlog zašto se veliki dio banaka financira u inozemstvu. To potvrđuje i činjenica da je preko 90,5% imovine banke u većinskom stranom vlasništvu. Vanjskotrgovinsko zaduživanje povećava inozemni dug zemlje i utječe na reguliranje tečaja u smislu njegove aprecijacije. S druge strane, suprotno aprecijaciji tečaja, njezina deprecijacija povećava konkurentnost hrvatskih izvoznika, te se općenito može reći da je riječ o začaranom krugu, unutar kojeg se odluke trebaju donositi polako i na razini. Ovdje HNB ima glavnu ulogu u reguliranju deviznog tečaja kroz deviznu politiku, jer je ona bila optimalna..

Porast kamatnih stopa na kredite banaka ima značajan utjecaj na sve ostale nebankarske sektore. Na početku antiinflacijskog programa 1993. godine, kamatne stope na kredite banaka bile su vrlo visoke. Pad jednokratne razine najveće skupine kredita (kunski krediti s valutnom

⁴⁴Ibid., str. 14.

klauzulom) ostvaren je tek 2001. godine. Međutim, nakon toga kamatne stope nisu pale na razinu koja bi na toj osnovi doprinijela konkurentnosti hrvatskih tvrtki na globalnom tržištu.

Unatoč činjenici da su kamatne stope na bankovne kredite u Republici Hrvatskoj smanjene u odnosu na razinu iz 1990-ih, zbog kontinuirane prisutnosti visokih rizika u realnom sektoru, njihova je razina još uvijek iznad prosjeka eurozone. Kamatne stope banaka na kredite u Hrvatskoj prekomjerne su uglavnom zbog premije za rizik koja odražava ukupnu gospodarsku situaciju i posljedica monetarne politike isključivo na stabilnost cijena. Procjenjuje se da bi prudencijalnom i monetarnom politikom (koja je dala određeni doprinos) smanjenju premije za rizik najbolje mogla doprinijeti fiskalna prilagodba i znatno viša razina financijske i tržišne discipline.⁴⁵

Drugi razlog za orijentaciju zemlje prema inozemnom zaduživanju vezan je uz neadekvatan financijski potencijal domaćeg financijskog sektora (posebno nebankarskih institucija) da apsorbira snažnu potrebu države za zaduživanjem u inozemstvu.⁴⁶

6.5. Neravnoteža u izloženosti valutnom riziku

Struktura primljenih depozita i odobrenih kredita ukazuje na visoku neravnotežu između kune i eura, što predstavlja značajnu deformaciju financijskog sustava i povećava izloženost valutnom riziku. To je primarno vidljivo u velikom broju deviznih depozita u bilanci banaka. Iako država pokušava potaknuti građane na štednju u domaćoj valuti, veća je vjerojatnost da će se okrenuti deviznim depozitima zbog nedostatka povjerenja u financijski sustav Republike Hrvatske.

Budući da su krediti poslovnih banaka uglavnom odobreni u kunama, visok udio deviznih depozita i snažan rast inozemnih kredita u posljednjih nekoliko godina utječu na povećanu izloženost banaka valutnom riziku, koji banke nastoje poništiti kroz sustav odobravanje kunskih kredita valutnom klauzulom. U očima javnosti, takvo ponašanje banaka dodatno smanjuje povjerenje u domaću valutu i promiče interes za štednju u stranoj, a ne u domaćoj valuti.⁴⁷

⁴⁵Krnić, B. i Radošević, D. (2014) Makroekonomske neravnoteže u hrvatskoj ekonomiji: dualitet između financijskog i realnog sektora, *Ekonomski pregled*, Vol. 65 No. 1., str.15.

⁴⁶Ivanov M. (2005) *Financijski sustav i makroekonomska stabilnost*, Novac, bankarstvo i financijska tržišta, Adverta, Zagreb., str. 8.

⁴⁷Ibid., str. 9.

6.6. Nelikvidnost realnog sektora u odnosu na bankovni sektor

Nelikvidnost realnog sektora jedan je od problema koji je obilježio hrvatsko gospodarstvo u značajnom dijelu post-stabilizacijskog razdoblja. U vrlo dugom razdoblju došlo je do neravnoteže u istodobnom postojanju likvidnog bankarskog i nelikvidnog realnog sektora. Osim za razdoblje 2000.-2005., neplaćeni nalozi za plaćanje stalno su se povećavali. Njihov je iznos na kraju 2010. bio dvostruko veći nego u 1998. godini i 11% iznad razine iz 1999. godine, kada je nelikvidnost bila na najvišoj razini.⁴⁸

U današnje vrijeme neadekvatnost realnog sektora posebno je obilježena krizom s Agrokorom. Rezultat ove krize, osim Zagrebačke banke, osjetile su i druge domaće i strane banke zbog nemogućnosti naplate potraživanja od Agrokora i njegovih povezanih društava.

6.7. Tržišna i financijska disciplina, upravljanje rizicima i makroekonomske neravnoteže

Stabilnost financijskog sustava Republike Hrvatske ugrožena je neuspjehom provedbe adekvatne financijske discipline i neučinkovitog upravljanja rizicima. To se može uočiti nakon osamostaljenja same Hrvatske i načina provedbe konverzije banaka i privatizacije u Republici Hrvatskoj. U radu na razvoju financijskog sustava Republike Hrvatske opisani su najvažniji problemi koji su u tom razdoblju pogodili i ostavili trag na suvremenom financijskom sustavu. Neki od tih problema su politički pritisci na banke koji su rezultirali brojnim neplaćenim potraživanjima jer su banke djelovale kao financijske usluge za određene tvrtke, dok su osnivači banke bili i njihovi najveći dužnici, a tijekom procesa pretvorbe i privatizacije nije bilo dugova za osnivački ulog i likvidirane štete, rizični plasmani velikim državnim poduzećima, agresivna politika manjeg broja banaka na temelju visokih kamatnih stopa na depozite usmjerene na rizične plasmane i drugo.

Meka proračunska ograničenja i financijski nesporazumi bili su glavna prepreka funkcioniranju hrvatskog gospodarstva u posljednja dva desetljeća. Istraživanja izloženosti financijskim rizicima (valuta, kamatna stopa, cjenovni rizik i rizik likvidnosti) i upravljanje tim rizicima u korporativnom sektoru u Hrvatskoj vrlo su rijetki. Istraživanja su pokazala da većina hrvatskih tvrtki koristi jednostavne alate za upravljanje rizicima, kao što je prilagođavanje strukture imovine i obveza, a korištenje izvedenica je ograničeno na

⁴⁸Krnić, B. i Radošević, D. (2014) Makroekonomske neravnoteže u hrvatskoj ekonomiji: dualitet između financijskog i realnog sektora, *Ekonomski pregled*, Vol. 65 No. 1., str. 13-14.

predumove i zamjene, dok se dospjeća, opcije ili složeni derivati rijetko koriste ili se uopće ne koriste.

Osim toga, rizik države bitno određuje uvjete u kojima funkcionira financijski i realni sektor hrvatskog gospodarstva. Kreditni rejting zemlje također određuje najviši mogući kreditni rejting tvrtke i time određuje njihove troškove zaduživanja. Čimbenici koji određuju premiju za rizik zemlje također utječu na troškove zaduživanja poduzeća. Fiskalna ekspanzija ili odgođena fiskalna prilagodba negativno utječu na gospodarstvo povećanjem premijskih premija u prinosima državnih obveznica, što dodatno utječe na kamatne stope na kredite.⁴⁹

⁴⁹Krnić, B. i Radošević, D. (2014) Makroekonomske neravnoteže u hrvatskoj ekonomiji: dualitet između financijskog i realnog sektora, *Ekonomski pregled*, Vol. 65 No. 1., str. 37.

7. ZAKLJUČAK

Banke su financijske institucije koje se osnivaju kao dionička društva čija je primarna djelatnost prikupljanje i pribavljanje gotovine od fizičkih i pravnih osoba u zemlji i inozemstvu te zadržavanje obvezne rezerve i rezervi likvidnosti za klijente u obliku kreditnih i nekreditnih sredstava. Provedbom navedenih, ali i drugih bankovnih transakcija, te djelovanjem na temelju klasičnih načela (likvidnost, sigurnost i profitabilnost), banke moraju ostvariti dobit. Financijski sustav zemlje sastoji se od valute, platnog sustava, financijskih tržišta, financijskih institucija i institucija koje reguliraju i nadziru njihov rad. U Republici Hrvatskoj dominantan položaj u financijskom sustavu zauzimaju poslovne banke, čiji rad regulira i nadzire središnja banka - Hrvatska narodna banka (HNB). Poslovne su banke najaktivnije financijske institucije, kako u platnom sustavu, tako i na sva tri financijska tržišta; tržišta novca, deviza i kapitala. Danas u Republici Hrvatskoj djeluje 27 banaka. Međutim, povećanje koncentracije nije (kao što se očekivalo) smanjilo konkurenciju. Banke su jedna od najstrože reguliranih institucija jer se financijska stabilnost odražava na nesmetano funkcioniranje institucija, tržišta i infrastrukture. Stabilnost financijskog sustava neprocjenjiva je za gospodarski rast i razvoj svake zemlje, uključujući i Republiku Hrvatsku. Financijski sektor igra važnu ulogu u gospodarskom razvoju i stoga je jedan od najreguliranih segmenata. Svi financijski ugovori, koji su dugovnog i vlasničkog karaktera, vezani su vjerom u povećani kapital, funkcionalnost financijskog sustava i financijske ugovore. Kako bi se osigurala pravilna regulacija i stabilnost financijskog sustava, nužno je detaljno razraditi i uspostaviti teorijske okvire regulacije.

LITERATURA

• Knjige i časopisi

1. Božina, M. (2006) Pravni i ekonomski aspekti regulacije poslovnih banaka u procesu ekonomske i monetarne integracije Republike Hrvatske, *Ekonomska istraživanja*, 19(2): 107-117.
2. Gregurek, M. i Vidaković N. (2011) *Bankarsko poslovanje*, Zagreb: RriF
3. Ivanov M. (2005) *Financijski sustav i makroekonomska stabilnost*, Novac, bankarstvo i financijska tržišta, Adverta, Zagreb
4. Jurman, A. (2008.) *Kreditna politika poslovnih banaka u funkciji učinkovite multiplikacije kredita i depozita*. *Ekonomska istraživanja*, 21(2)
5. Krnić, B. i Radošević, D. (2014) *Makroekonomske neravnoteže u hrvatskoj ekonomiji: dualitet između financijskog i realnog sektora*, *Ekonomski pregled*, Vol. 65 No. 1., str. 3-34
6. Matić, B. i Srb, V. (2000) *Bankarstvo*. Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku
7. Svedrović M. (2005) *Bankarska tajna i njena normativna ograničenja prema ZUSKOK-u*. U: Miladin P. (1999) *Bankarska tajna i bankarsko obavještanje*
8. Šego, B. i Lukać, Z. (2014.) *Financijska matematika*, Zagreb
9. Terek, D. (2006) *Pravni aspekti zajma (pozajmica)*, *Računovodstvo i financije*, br.4.
10. Werner, R. A. (2015) *A lost century in economics: Three theories of banking and the conclusive evidence.*, *International Review of Financial Analysis*, 46(1): 361-379.

• Online izvori

1. Ecb.europa.eu (2019) *O europskoj središnjoj banci*. Dostupno na: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/html/index.hr.html> (pristupljeno 25.08.2016.)
2. Ekonomija-banke.blogspot.hr (2019) *Povijesni razvoj bankarstva u Hrvatskoj*. Dostupno na: <http://ekonomija-banke.blogspot.hr/2012/11/povijesni-razvoj-bankarstva-u-hrvatskoj.html> (25.4.2019.)
3. E-lib.efst.hr (2019) Dostupno na: <http://e-lib.efst.hr/2012/2101432.pdf> (25.4.2019.)
4. Hanfa.hr (2019) *Publikacija HANF-e*. Dostupno na: www.hanfa.hr (25.4.2019.)
5. Hnb.hr (2014) *Financijski sustav Republike Hrvatske*. Dostupno na: http://www.hnb.hr/financijska_stabilnost/hfinancijka_sustav-1.htm (16.4.2019.)
6. Hnb.hr (2015) *Efikasna regulativa i supervizija*. Dostupno na: https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska-stabilnost/mjere/efikasna-regulativa-i-supervizija?p_auth=ZyKzG2JB&p_p_id=101_INSTANCE_88bd649ed7&p_p_lifecycle=1&p_p_state=exclusive&p_p_mode=view&_101_INSTANCE_88bd649ed7_groupId=20182&_101_INSTANCE_88bd649ed7_targetExtension=pdf&_101_INSTANCE_88bd649ed7_struts_action=%2Fasset_publisher%2Fexport_journal_article&_101_INSTANCE_88bd649ed7_articleId=167190 (24.4.2019.)
7. Mishkin, F.S.; Eakins, S.G. (2005) *Financijska tržišta i institucije*. Mate, Zagreb

8. Moj-bankar.hr (2019) Kazalo B-Banka. Dostupno na: <http://www.moj-bankar.hr/Kazalo/B/Banka> (25.4.2019.)
9. Moj-bankar.hr (2019) Komercijalne banke. Dostupno na: <http://www.moj-bankar.hr/Kazalo/K/Komercijalne-banke> (26.4.2019.)
10. Moj-bankar.hr (2019) Portal moj-bankar. Dostupno na: <http://www.moj-bankar.hr/Kazalo/S/Stambeni-kredit> (25.4.2019.)
11. Moj-bankar.hr (2019) Specijalizirane banke. Dostupno na: <http://www.moj-bankar.hr/Kazalo/S/Specijalizirane-banke> (26.4.2019.)
12. Poslovna.hr (2019) Službena stranica baze poslovnih podataka Poslovna Hrvatska. Dostupno na: <http://www.poslovna.hr/> (25.4.2019.)
13. Trzistenovca.hr (2019) Sistemska instanca podataka. Dostupno na: <http://www.trzistenovca.hr/Home/SysHtmlPage?sistemskaInstancaPodatakaId=1> (24.4.2018.)
14. Unizd.hr (2019) Ekonomija. Dostupno na: http://www.unizd.hr/portals/4/nastavni_mat/1_godina/ekonomija/ekonomija_28.pdf (pristupljeno 25.4.2019.)
15. Zaba.hr(2019) Službena stranica Zagrebačke banke. Dostupno na: http://www.zaba.hr/home/wps/wcm/connect/zaba_hr/zabapublic/o_banci/o+nama/racun_kapital (25.4.2019.)
16. Zse.hr (2019) Opći podaci. Dostupno na: <http://zse.hr/default.aspx?id=36768> (25.4.2019.)

- **Pravni propisi**

1. Zakon o bankama, (Narodne novine 01-081-02-2612/2)

POPIS ILUSTRACIJA

Slika 1. Organizacijska struktura Unicredit grupe	20
Slika 2. Formula za izračun anuiteta	23
Slika 3. Formula za izračun konačne vrijednosti.....	24
Slika 4. Formula za izračun kamata	24
Tablica 1. Podaci vezani za poslovne banke	21
Tablica 2. Shematski prikaz organizacijske strukture Privredne banke Zagreb	22

SAŽETAK

Banka je profitna organizacija čija je glavna djelatnost pružanje financijskih usluga. Tradicionalne bankarske usluge svode se na primanje depozita, koji su izvor sredstava, te izdavanje kredita iz depozita, pružanje gotovinskih transakcija, a banke nude različite proizvode namijenjene poduzećima, stanovništvu ili državi. Financijska tržišta u svojoj suštini služe za usmjeravanje sredstava iz kućanstava i poduzeća na one pojedince i institucije koji ne mogu osigurati dovoljno sredstava iz redovnih prihoda, već za njima moraju posegnuti na financijskim tržištima. Financijska tržišta predstavljaju organizirana međusobno povezana tržišta novca i kapitala. Njihovo funkcioniranje kroz institucije koje omogućuju protok novca na svim razinama preduvjet je za postojanje dobro organiziranog sustava. U takvom sustavu svi subjekti mogu zadovoljiti vlastite potrebe.

Ključne riječi: **bankarsko poslovanje, poslovne banke, financijska tržišta, institucije.**

SUMMARY

The Bank is a profit organization whose main activity is providing financial services. Traditional banking services are reduced to the receipt of deposits, which are the source of funds, and the issuance of credit from deposits, the provision of cash transactions, and banks offer different products intended for enterprises, the population or the state. Financial markets in their essence are used to direct resources from households and businesses to those individuals and institutions who could not provide enough funds from regular revenue but have to reach them in financial markets. Financial markets represent organized interconnected money and capital markets. Their functioning through institutions that enable the flow of money at all levels is a prerequisite for the existence of a well-organized system. In such a system, all subjects can meet their needs.

Key words: **bank business, business banks, financial markets, institutions.**